

Antropologie občanské společnosti

podzim 2010

5. Občanská společnost ve vztazích. Trh, stát. Teorie neziskových organizací.

Mgr. at Bc. Alena Řiháková

alkari@centrum.cz

Key: Mixed Organisations/
Institutions

Source: Evers & Leville, 2004

Občanská společnost a rodina

- Rodina, vztahy a aktivity v rámci rodiny nepatří do občanské společnosti / Afrika, mimoevropský prostor: skupiny organizované na příbuzenském základě; rodinné nadace v Lichtenštejnsku (určené rodinným příslušníkům).
- Rodina – zázemí (například ekonomické) pro občanskou společnost.
- V době ohrožení demokracie přebírání funkcí...

Občanská společnost a demokratický politický systém

- Demokratický stát: základní práva, svobody, ústavní pořádek, zákony ➡ vytváří prostor a ochranu OS.
- OS: artikuluje zájmy a požadavky občanů státu
- OS působící ve veřejné sféře: vliv na veřejné mínění, kontrola veřejné moci.
- Občanská politická kultura je posilována aktivitami OS, součástí občanské kultury je občanská slušnost: *„ochota potlačit partikulární,, soukromé a omezené zájmy a upřednostnit obecné blaho.“* (Shils 1997, podle Skovajsa 2010)
- Občanství je spojeno s základními právy: občanská, politická a sociální (viz předchozí přednáška)

Neziskový sektor a svoboda sdružování

- **Svoboda sdružování** je jednou za základních svobod demokratického státu. *Jaké další svobody znáte?*
- Vyrovňovací princip demokracie.
- Forma účasti na moci (*potřeba → viz. volební paradoxy*).
- Podpora většiny ostatních svobod.
- Faktor společenských novot (inovace). (*spontánní vytvoření-aktuální starost*)
- Faktor výchovy občanů (výchova a motivace pro společné i veřejně prospěšné cíle).
- Prostředek obrany a podpory (zájmů vlastních i skupinových).

Neziskový sektor a svoboda sdružování

- **Brzdy svobody sdružování ve společnosti:**
- Konkurence vůči vládnoucí moci (ekologické org., církve...).
- Nejistá hranice mezi „demokratickými“ a „nedemokratickými“ cíli organizace.
- Obava státní moci z růstu nezcizitelného majetku soukromých neziskových organizací.
- Zkostnatění činnosti organizace (monopolizace činnosti).
- Převaha zájmů jednotlivců nad zájmy obecnými.

Občanská společnost – zprostředkování zájmů

- Překlenutí vzdálenosti mezi občany a veřejnou mocí:

Politické strany (získání politické moci ve volbách, závislost na volebním cyklu) (součást politické společnosti, ne OS, přímý podíl na moci).

Zájmové skupiny (soukromé, veřejné).

Nátlakové skupiny (hájí zájmy hospodářského sektoru).

Sociální hnutí: formálně neorganizované kolektivní jednání občanů spojených sítí vztahů – v jejich rámci vznikají a působí organizace: hnutí barevného obyvatelstva USA, feministická hnutí, ekologická, studentská...

Občanská společnost – veřejná sféra

- Veřejnost: soukromí občané shromáždění či sdružení - sledují, ovlivňují a kontrolují výkon veřejné moci.
- Veřejný prostor a sféra: sociální prostor, v kterém občané takto činí a formulují představy o obecném blahu.
- Veřejnost: nositel veřejného mínění; utvářené médii (OS by měla zpětně kontrolovat objektivitu a vyváženost médií).

Občanská společnost – stát

- Výkon státní správy:
- organizační složky státu (ministerstva, státní agentury).
- příspěvkové organizace

- Výkon veřejné moci a plnění veřejných úkolů:
- Územní samospráva (kraje, obce, zájmové asociace krajů a obcí, Havel řadí k OS, ale u nás velká vazba na stát)
- Zájmové veřejnoprávní korporace (veřejné VŠ, profesní komory, veřejnoprávní média): zřízené státem, nejsou součástí OS, ale uplatňují principy OS
- Soukromé subjekty pověřené výkonem veřejných úkolů (OOS)

Občanská společnost – trh

- Viz výše koncepty
- Spolupráce:

Filantropická spolupráce: Firma jednostranně poskytuje prostředky OOS na plnění poslání, různé motivace (dlouhodobá existence firmy, nepřímé zvýšení zisku, vstup do elitních skupin, image – tabákové firmy)

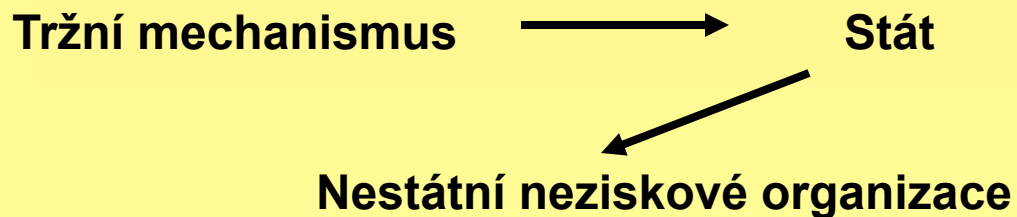
Strategická spolupráce: firma-výdělek, výhoda, obecné blaho; event sponzoring, dárcovství produktů, vybavení OOS.

Komerční spolupráce: CRM (cause related marketing)

Politická spolupráce (firma vyrábějící kola podpora OOS -cyklostezek)

Základní teorie neziskových organizací

- **Teorie vládních a tržních selhání**
- Existence „veřejných statků“ ➔ objektivní vyloučení z tržního mechanismu, kompenzace státem.
- Existence „externalit“: efekty přelévání, pozitivní/negativní, kompenzace státem.
- Demokratický volební systém vyhovuje voliči mediánovi, vláda se snaží vyhovět většině. Selhání státu je tím pravděpodobnější, čím je společnost různorodější. Růst heterogenity společnosti vede k růstu OS.
- Asymetrická informace
- Zájmy skupin (politici, byrokracie, zájmové skupiny)
- Selhání trhu ➔ selhání státu ➔ nástup OOS.

Rivalita / vylučitelnost STATKŮ	Rivalitní	Nerivalitní
Vylučitelné	Tržní	
Nevylučitelné		

- Přikázána konzumace
- Konzumace dobrovolná

+ teorie her a „problém černého pasažéra“ (důvod proč platit daně)

Základní teorie neziskových organizací

- **Teorie informační asymetrie**
- Spotřebitelé postrádají dostatek informací k dokonalému posouzení kvality statků a služeb, které nakupují (či jsou nuceni spotřebovat) ➡ spotřebitelé hledají záruky čestného jednání.
- Kontrolní mechanismus u NNO je nahrazen vyšší vzájemnou **důvěrou** mezi stranami.

Nestátní nezisková organizace

Důvěra (nejde o zisk)

Základní teorie neziskových organizací

- **Teorie státu blahobytu**
- Třetí sektor je „na ústupu“, neboť se zdokonalují a rostou tržní vztahy a roste odpovědnost státu.

Základní teorie neziskových organizací

- **Teorie vzájemné závislosti**
- Stát využívá rychlejších reakcí NNO na potřeby lidí a jejich schopnosti získat veřejnou podporu a zájem.
- Druhým důvodem je „selhání neziskových organizací“:

Filantropická nedostatečnost (nedostatečné zdroje)

Filantropický paternalismus (míjení se potřebami na straně poptávky, rozhodování za klienta, nepodpoření samostatnosti a sebedůvěry)

Filantropický amatérismus (neodbornost, nízká kvalifikace)

Filantropický partikularismus (ani neziskové organizace v dostatečné míře a kvalitně nemohou pokrýt všechny existující potřeby)

Stát **Nestátní neziskové organizace**

Členění organizací občanského sektoru (Uved'te příklady)

- Z pohledu užitečnosti, poslání (hranice vzájemné/veřejná-obecně prospěšná činnost):
 - **Vzájemně prospěšné** (užitečné svým vlastním členům – **profesní zájmy, tělesná kultura**). Veřejná správa usiluje, aby ve vztahu k veřejnosti byly zájmy korektní).
 - **Veřejně prospěšné** (užitek nejen členům, ale i širokému okolí, produkují veřejné i smíšené statky)

Organizace občanského sektoru

- Plní **úlohy**: poskytování služeb členům, okolí, obhajování práv skupin, vytváření nových způsobů chování, nových kulturních vzorců, sociokulturní i politické úlohy, ekonomické-pracovní příležitosti
- *„Občanské prostředí je náhradou příbuzenské společnosti, která se vytrácí například mobilitou z venkova do měst“*
- Antropologie zkoumá nejen instituce, ale i současnou společnost, Centre for civil society (antropologie státu a OS...)

Funkce občanské společnosti

- **Obranná** (obrana práv sociálních skupin, postavení v rámci společnosti)
- **Legitimizační** (ovlivnění a dohled nad veřejnou politikou – **petice, vyjádření k zákonům, poradní orgány vlády**)
- **Participační** (spolupráce a týmové jednání lidí)
- **Integrační** (klíčové slovo důvěra – vytváření sociálních skupin, multikulturní společnosti, sociální kapitál – hodnoty, vztahy mezi lidmi)

Strukturálně-operacionální definice NNO (Anheier a Salamon)

- **Organizované** (institucionalizace struktury: zřizovací listina, organizační struktura)
- **Soukromé** (institucionálně oddělené od vlády, nikoli od státních financí!, které jsou pro ně velmi významné)
- **Nerozdělující zisk vlastníkům** (veškeré zisky jsou vloženy zpět do činnosti)
- **Samosprávné** (vnitřní struktura a stanovení řídicích a kontrolních kompetencí)
- **Dobrovolné** (v různé intenzitě)

Použité zdroje

- REKTOŘÍK, J. (2007): Organizace neziskového sektoru. Praha: Ekopress, ISBN 978-80-86929-25-5. s. 23–32.
- SKOVAJSA et al. (2010): Občanský sektor. Organizovaná občanská společnost v české republice. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-681-0. s. 62–109.
- Dohnalová, M., Malina, J., Müller, J. (2003): Občanská společnost: Minulost – současnost – budoucnost. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Modulové učební texty pro studenty antropologie a “příbuzných oborů”. Brno: NADACE UNIVERSITAS V BRNĚ – AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM V BRNĚ – MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ - NAKLADATELSTVÍ A VYDAVATELSTVÍ NAUMA V BRNĚ. ISBN 80-7204-278-5.
- Hyánek, V. (2004): Ekonomika neziskových organizací. DSO. Brno: ESF MU. ISBN 80-210-3501-3.
- Kohoutek, Rudolf, Štěpník, Jaroslav, Ocetková, Irena (1998): Základy sociální psychologie. Brno: CERM. ISBN 80-7204-064-2.
- Škarabelová, Simona a kol. (2002): Když se řekne nezisková organizace. Příručka pro zastupitele krajů, měst a obcí. Brno: ESF MU. ISBN 80-210-3031-3.
- Slovník antropologie

